

Klima på dagsorden:

Kan forsikringsdata bidra til et mer robust samfunn?

De fleste har vel nå fått med seg at klimaendringene ikke bare er noe som vil skje en gang i fremtiden. Endringene er her allerede! Det rammer spesielt mennesker i fattige land, mennesker uten forsikringsordninger. Men endringene merkes godt også i Norge. Vi opplever nye varmere rekorder, nye rekorder for ekstremvind og orkaner, stadig flere oversvømte kjellere, flere flomhendelser, bygninger ved sjøsiden som står under vann, polis og breer som smelter.

Kommunene kjenner ikke alltid til hele skadebildet. Det gjør derimot forsikringsselskapene. Kan man ved å tilby kommunene skadeforsikringsdata bidra til en mer robust arealplanlegg, bedre prioriteringer og tilpasninger slik at innbyggerne slipper å oppleve tilbakeslag av vann eller kloakk i kjelleren, eller at huset blir ødelagt av flom og skred? Et pilotprosjekt vi nylig avsluttet viser at dataene kan være nyttige.

Klimaendringene er skapt av mennesker. Vi kan altså velge å gjøre noe med problemet.

Klimaendringene skyldes oss mennesker

Forskningsarbeider fra nærmere 1000 av verdens ledende forskere er blitt samlet og analysert av FNs klimapanel. I deres siste rapport fra i år viser at man nå med 95 % sikkerhet (visstnok ikke 100 % på grunn av et større asiatisk land) kan si at klimaendringene skyldes oss mennesker. Vi slipper ut enorme mengder fossilt brennstoff som varmer opp jorda. Jo varmere, jo mer katastrofale konsekvenser. Og det går fortere og fortere fordi ulike krefter og forhold påvirker hverandre og trigger effektene og konsekvensene.

Klimautfordringen er vår største pågående krise og utfordring. Forskere mener også de ekstreme endringene vil føre til flere konflikter og stridigheter fordi de vil innebære knappere tilgang til viktige resurser, større områder med tørke og mindre dyrkbar jord. Det vil medføre store befolkningsforflytninger. I tillegg vil vi oppleve økning av orkaner og oversvømmelser som tar liv og som kan bringe hele nasjoner ut i økonomiske kriser.

Samtidig vokser verdens befolkning, og middelklassen i tidligere utviklingsland tar etter hvert del i velstandsøkningen. De går eksempelvis over fra sykkel til bil, og forbruker sålede mer fossilt brensel.

Hvorfor snakker alle om 2-gradersmålet? Det er fordi man gjennom Kyoto-avtalen er kommet fram til at det er det verden kan tåle uten katastrofale konsekvenser. Vi vet rett og slett ikke hva konsekvensene kan bli ved oppvarming av jorda utover 2-gradersmålet. Nå viser det seg at vi er på rask vei til å overstige + 4 °C. Det kan innebære et dramatisk vippepunkt, tilsvarende å gå fra 40 til 42 grader i feber. Så selv med +2 °C global oppvarming vil verden måtte tilpasse seg store og delvis ukjente konsekvenser.

Poenget er at vi vet mer enn nok, og vi vet at det går den gale veien. Vi trenger konkrete handlinger og tiltak for å tilpasse oss. Forskere og klimaeksperter på myndighetssiden sier vi sannsynligvis må forberede oss på en "transformation", en omstilling i måten vi arbeider på, hvordan vi ivaretar infrastruktur, hvordan vi håndterer hverdagen, og hva vi må tåle av risiko.

Bør man alltid betale forsikringen basert på risiko?

Forsikringsselskapene skal sikre trygghet for hendelser som du og jeg ikke selv tar sjansen på å bære og som vi ikke kan forutse. Næringen er opptatt av å kunne tilby forsikring til de som etterspør mot at risikoen lar seg prise. Premien du betaler for denne tryggheten skal reflektere det som risikoen din, eller en risikogruppe, representerer. Alder og stedet du bor påvirker for eksempel prisen på bilforsikringen din.

I mange europeiske land brukes slik risikoinndeling også på naturskader. Hvert land har sin ordning, men de fleste er basert på risiko og innebærer at om du bor i et utsatt område så kan du måtte betale det mangedobbelte. Det har resultert i at mange innbyggere i blant annet Tyskland, Storbritannia og Portugal, ikke ser seg råd til å kjøpe naturskadedekning. Da blir det fort et statlig problem, hvor de gjerne kommer inn i etterkant av en hendelse. Dette oppleves ofte som uforutsigbart.

EU arbeider aktivt med klima og naturproblematikken, og har satt tøffere mål enn Norge. Finans Norge deltar inn mot EU via det europeiske forsikringsforbundet Insurance Europe. Mitt inntrykk som deltaker i en komité under Insurance Europe hvor temaet klima og naturskader er på dagsorden, er at man i EU har adskillig større fokus og interesse enn her hjemme for å finne løsninger i samarbeid med forsikring. Det er sterkt fokus på å finne gode løsninger for tilpasning og forebygging, og her følger med tanken om at 1 euro til forebygging (av naturskader) innebærer 6 euro spart! Der har vi noe å strekke oss etter. Vi må finne ut hvor mye vi faktisk sparer gjennom kort og langsiktige forebygging.

Mer ekstremvær

I Norge forventes det en økning av ekstremregn, som ofte innebærer overvannskader og tilbakeslagsskader. Det ventes videre at flomhendelser vil øke betydelig på sikt. Flomhendelsene vil fravike fra dagens ved at de vil oftere oppstå i mindre elver og bekkeløp og derfor kommer raskere på med den konsekvens at man ikke får forberedt seg, og ryddet unna materielle verdier.

Norge har gjennom tidene hatt ulike naturskadeløsninger, der ansvaret etter en flom har vært fordelt på huseier, kommune og stat. Men på 70-tallet vedtok Stortinget et solidarisk system som innebærer at alle betaler det samme i premie, uansett risiko for skade, og uansett hvor i landet du bor. Dekningen er innbakt i boligforsikringen. Det enkelte forsikringsselskap gjør opp skaden med sin kunde og deretter utligner sin andel via Norsk Naturskadepool.

Tiden er kanskje moden for en debatt om dette er en optimal løsning eller om ordningen trenger fornyelse slik at den også kan brukes i forebyggende øyemed, og i mindre grad blir en sovepute for kommunene. Erfaringene fra skadestatistikken viser imidlertid at samme skade ofte skjer flere ganger på samme sted. Det er nok liten tvil om at mange bygg bygges på området som med stor sannsynlighet til bli rammet av flom, skred eller stormflo.

Hva kan så forsikringsselskapene bidra med?

Mange aktører i det private næringsliv går etter hvert foran med konkrete tiltak og krav overfor sine kunder eller leverandører for å sikre mer klimavennlige og bærekraftige løsninger. De tenker langsiktig og baner dermed vei for andre. Det bør også vår næring gjøre. Vi vet at hos myndighetene vil det ta tid å finne løsninger. Kan vi sitte stille å vente på krav og tiltak fra myndighetshold? Her snakker vi om et tema av alvorlige dimensjoner og med store konsekvenser for livet på jorda. Vi bør føle et sterkt ansvar for hva vi etterlater til våre barn og barnebarn. Likevel er fortsatt "business as usual" det langt overveiende bildet. Det kan bli for sent. Forebyggingen må begynne nå fordi spinn off effekten innebærer at det ikke blir sakte og sikkert verre, utviklingskurven skyter tvert imot fart, og effekten kan tredobles innen 20-50 år.

Finans Norges hovedstyre besluttet i 2013 at vi som bransjeorganisasjon skal være "premissleverandører for klimadebatten" og samtidig skaffe oss kompetanse nok til å forstå det nye og kommende risiko- og mulighetsbilde. Temaet er komplekst, men gjennom dialog med klimaforskere og spesialiserte på myndighetssiden får man samtidig gitt disse en forståelse for egen nærings rolle og fokus. Næringen ønsket primært at man i fellesskapet arbeider med tilpasning til et endret klima og mindre grad med årsaken, nemlig utslippsproblematikken. Mye av arbeidet har derfor dreid seg om forebygging og tilpasning, men vel så viktig er faktisk å ta tak i årsaken.

En norsk offentlig utredning om klima, NOU2010:10 eit klima i endring, ble overlevert Regjeringen i november 2010. Utvalget, der blant annet Elisabeth Nyeggen fra Gjensidige var medlem, mente man burde undersøke om forsikringsdata kunne ha forebyggingsverdi for det "offentlig" eventuelt gjennom å etablere en nasjonal database.

Etter lobbying mot Regjeringen i fellesskap med KS og kommunenes fagorgan på overvann, Norsk Vann, ble det i statsbudsjettet avsatt fire millioner kroner til et utvalg som skal utrede ansvarsgrunnlaget og fremlegge forslag til ny lov. Undertegnede deltar i utvalget som består av ikke mindre enn 11 medlemmer og 6 i sekretariatet fra fire ulike direktorater. NOU skal legges fram innen 31.12 2015, se

<http://www.regjeringen.no/en/dep/kld/about-the-ministry/styrer-rad-og-utvalg/Utvalg-for-a-vurdere-rammene-for-handtering-av-overvann-i-byer-og-tettbebyggelse.html?id=757680>

Pilotprosjekt

I 2013 igangsatte Finans Norge med støtte av Klima- og miljøverndepartementet et pilotprosjekt for å se hvordan forsikringssekskapenes skadedata kan benyttes av kommunene.

For å sikre at kommunene var villig til å avsette av resurser og kompetanse til å delta i prosjektet var det nødvendig tidlig å gå i dialog med dem. På den måten fikk vi også med i prosjektet riktige utplukk av data, og forhold som var avgjørende for at prosjektet ble praktisk anvendbart.

Prosjektet var et pilotprosjekt, fordi man først ønsket å avklare nytteverdien av forsikringsdataene før man eventuelt gikk videre med et hovedprosjekt. Hovedformålet var å avklare om tilgang til relevante skadeforsikringsdata var nyttige for kommunen, blant annet ved at de kunne styrke mulighetene til forebygging av "klimarelatert naturskader". Myndighetene var positive til prosjektet og valgte å bidra med midler via Framtidens Byer-prosjektet (finansiert av Klima- og Miljøverndepartementet).

Mange av kommunene som ønsket å være pilotkommune var med i Framtidens Byer, noe som tilsier at de allerede har fokus på "klimarelaterte skader". Mange mindre kommuner takket nei til å være med på grunn av manglende resurser eller kompetanse. De kommunene som til slutt takket ja til deltakelse var Bærum, Kongsvinger, Grue, Nord-Odal, Fredrikstad, Stavanger, Ringsaker, Trondheim, Tromsø og Løten. Glåmdalen interkommunale vannverk koordinerte aktivitetene i Kongsvinger, Grue og Nord-Odal.

Foruten Vestlandsforskning deltok også NTNU Geo med sin spesialkompetanse på geografisk informasjonssystem (GIS).

Prosjektets mål

Prosjektets *overordnede mål* har vært å avklare potensialet og forutsetninger for å styrke forebygging av klimarelatert naturskade ved å teste ut nytteverdien av tilgang til forsikringssekskapenes skadestatistikk. Fokuset i prosjektet har vært *tilbakeslags- og overvannsproblematikk*, men naturskadetema som skred, storm, flom og stormflo har også vært med i prosjektet. Prosjektets *delmål* er har vært å:

- Avklare en *metode for bruk* av forsikringsnæringens skadedata.
- Avklare mulig *nytteverdien* av tilgang til forsikringsnæringens skadedata.
- Avklare mulige *kostnader* ved å ta i bruk forsikringsnæringens skadedata.
- Skissere oppbygging av et framtidig system for bruk av forsikringsnæringens skadedata.
- Bidra til å styrke tilliten mellom kommunesektoren, statlige miljøvernmyndigheter og forsikringsnæringen i spørsmål som gjelder forebygging av klimarelaterte naturskader.

Prosjektets *hovedkonklusjon* er at det er nyttig for kommunene å få tilgang til forsikringsnæringens skadestatistikk. Dette vil kunne styrke kommunenes forebyggende naturskadearbeid på følgende områder:

- Arealplanlegging: Lokalisering av ny utbygging til områder med minst mulig risiko for naturskade.
- Sikring av offentlig infrastruktur: Utforming av sikringstiltak der risikoen for naturskade er over et nærmere angitt minimumsnivå.
- Utbygging av vann og avløp: Prioritering av drift, utbedring og nyinvestering
- Arealplanlegging er det kanskje viktigste verktøyet kommunene rår over i forebygging av naturskade. Det avgjørende er å lokalisere (og i neste omgang utforme) fysisk infrastruktur slik at faren for naturskade blir minst mulig. Prosjektet har sannsynliggjort at tilgang til forsikringsnæringens skadestatistikk vil styrke kunnskapsgrunnlaget for kommunene til å gjøre slike vurderinger.
- Måten vann- og avløpssystemet drives, type og grad av vedlikehold og hvordan systemet utbygges videre er avhengig av kunnskap om risiko og skadebilder. Prosjektet har dokumentert at tilgang til forsikringsnæringens skadestatistikk vil styrke dette kunnskapsgrunnlaget vesentlig og vil kunne gi grunnlag for andre valg og prioriteringer enn uten slik kunnskap. Videre vil tilgang til denne type data kunne styrke grunnlaget for et styrket samarbeid mellom plan- og vann- og avløpssiden i kommunene.

For de som ønsker mer informasjon kan rapporten bestilles i skriftlig form hos Vestlandsforskning ved Carlo Aall [caa@vestforsk.no]

En nasjonal database?

I klimatilpasningsutvalgets utredning, NOU2010:10, ble det foreslått en nasjonal database hvor man la inn skadeforsikringsdataene. Og naturlig nok en base som ville gi kommunen et bedre risikogrunnlag for tiltak og investeringer.

Hva så med tanken om å samle mengder av erfaring og data knyttet til klima og risiko? Var de nasjonale myndigheter interessert i en slik database, og at denne type forsikringsdata kunne inngå der?

Gjennom workshops og uformell dialog har vi etter hvert fått en god forståelse av hva de ulike nasjonale myndigheter, direktorater, kommunenes fagorganer som Norsk Vann og KS arbeider med og er opptatt av, og hva deres rolle er. Det finnes ingen felles arena hvor man kan arbeide mot et mulig felles nasjonal database eller annen type nasjonal systematisk samling av risiko. Prosjektet opprettet derfor en referansegruppe som besto av medlemmer fra kommunesektorens organisasjon (KS), Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (DSB), Klima- og miljødepartementet/Fremtidens byer, Miljødirektoratet, Norges vassdrags- og energidirektorat, Norsk Vann, Meteorologisk institutt, og Fylkesmennenes beredskapsavdeling.

Det er en god porsjon tålmodighet med såpass mange ulike aktører. Status i skrivende stund er at man er enige om at etablering av en nasjonal database eller et risikokart bør vurderes, men det er en lang vei derfra til en eventuelt endelig løsning. Uansett er det behov for innovasjon og større forståelse av hva slags risiko vi møter i et endret klima. Det er ofte i møte med nye aktører med annen type forståelse, bakgrunn og kunnskap at dette skjer.

Mia Ebeltoft